

Sygn. akt II CZ 3/16

POSTANOWIENIE

Dnia 17 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Międzynarodowej Fundacji [...] przeciwko Towarzystwu Ubezpieczeń [...] o zapłatę, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 17 marca 2016 r., zażalenia strony powodowej na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 21 lipca 2015 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 marca 2015 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił powództwo Międzynarodowej Fundacji [...] działającej na rzecz M. G. o zasądzenie od Towarzystwa Ubezpieczeń [...] kwoty 110 000 zł zadośćuczynienia za śmierć w wypadku komunikacyjnym babki.

Od powyższego wyroku apelację wniosła powodowa Fundacja. Sąd Apelacyjny działając na podstawie art. 373 in fine k.p.c. wezwał ją do uiszczenia opłaty od apelacji w kwocie 20 000 zł w terminie siedmiu dni pod rygorem odrzucenia apelacji, a ponieważ opłata nie została uiszczona, zaskarżonym postanowieniem z dnia 21 lipca 2015 r. odrzucił apelację na podstawie art. 373 k.p.c.

Sąd Apelacyjny uznał, że powódka, jako organizacja pozarządowa wytaczająca powództwo na rzecz osoby fizycznej, nie jest ustawowo zwolniona od obowiązku uiszczenia kosztów sądowych. Stwierdził, że zgodnie z art. 62 k.p.c. do takiej organizacji stosuje się odpowiednio przepisy k.p.c. o prokuratorze, poza art. 58 zd. 2 k.p.c. Brak natomiast podstaw do uznania, że stosuje się także odpowiednio art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c., który zwalnia prokuratora z obowiązku uiszczenia kosztów sądowych. Sąd drugiej instancji stwierdził, że art. 96 ust. 1 u.k.s.c. zawiera zamknięty katalog podmiotów zwolnionych od kosztów sądowych i przepis ten nie podlega wykładni rozszerzającej. Gdyby wolą ustawodawcy było objęcie zwolnieniem od kosztów sądowych także organizacji pozarządowej wnoszącej powództwo na rzecz osoby fizycznej, wymieniłby taką organizację w art. 96 ust. 1, jak to uczynił w pkt 7 w stosunku do powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów, mimo że zgodnie z art. 63⁴ k.p.c. do takiego rzecznika wytaczającego powództwo na rzecz obywatela w sprawie o ochronę interesów konsumentów, także stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze. Sąd podkreślił, że ustawodawca w art. 96 u.k.s.c. wyraźnie przewidział sytuację, kiedy interes konsumenta uzasadnia uprzywilejowanie jego pozycji poprzez zwolnienie go z obowiązku ponoszenia kosztów sądowych i tylko w takich sytuacjach to zwolnienie jest uzasadnione.

W zażaleniu strona powodowa zarzuciła naruszenie art. 62 § 1 k.p.c. w zw. z art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. przez niesłuszne uznanie, że organizacja

pozarządowa powinna uiszczać opłaty sądowe, mimo odpowiedniego stosowania do jej działania w procesie cywilnym przepisów o prokuratorze, który z mocy ustawy nie ma obowiązku pokrywania kosztów sądowych.

Strona pozwana wniosła o oddalenie zażalenia i zasądzenie na jej rzecz od powódki kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak trafnie wskazał Sąd Apelacyjny, zgodnie z art. 62 § 1 k.p.c., do organizacji pozarządowych wytaczających powództwo na rzecz osób fizycznych stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze wytaczającym powództwo na rzecz oznaczonej osoby, z wyjątkiem art. 58 zdanie drugie k.p.c., co oznacza, że stosuje się do takiej organizacji wszystkie przepisy k.p.c. o prokuratorze wytaczającym powództwo na rzecz oznaczonej osoby, z wyjątkiem wskazanego art. 58 zdanie drugie k.p.c.

Jednakże przepisy dotyczące zwolnienia od kosztów sądowych prokuratora i innych podmiotów znajdują się poza k.p.c., w art. 96 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 105, ze zm.- dalej: „u.k.s.c.”), która nie zawiera odpowiednika art. 27 ust. 4 poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.) stanowiącego, że przepisy tej ustawy dotyczące kosztów związanych z działalnością prokuratora odnoszą się również do kosztów związanych z działalnością organizacji społecznych wnoszących powództwo na rzecz obywateli lub wstępujących do postępowania wszczętego przez obywateli. Powstaje zatem pytanie, czy obecnie organizacja pozarządowa wytaczająca powództwo na rzecz osoby fizycznej lub przystępująca do postępowania sądowego jest zwolniona od kosztów sądowych na podstawie odpowiednio stosowanego art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. w zw. z art. 62 § 1 k.p.c., a więc na podstawie odpowiednio stosowanego przepisu u.k.s.c. zwalniającego prokuratora od obowiązku uiszczenia kosztów sądowych, czy też nie ma podstaw do stosowania wobec niej tego przepisu.

W literaturze jednolicie przyjmuje się, że również na gruncie u.k.s.c. z 2005 r. do organizacji pozarządowej ma w takiej sytuacji odpowiednie zastosowanie art. 96

ust. 1 pkt 6 u.k.s.c., w związku z art. 62 § 1 k.p.c. Wskazuje się, że skoro zgodnie z art. 8 ust. 1 u.k.s.c., w postępowaniu dotyczącym kosztów sądowych stosuje się, co do zasady, przepisy k.p.c., to mają również w tym postępowaniu zastosowanie przepisy art. 8 oraz art. 62 § 1 k.p.c., a zatem do organizacji pozarządowej wnoszącej powództwo na rzecz obywatela lub uczestniczącej w postępowaniu dla ochrony prawa obywatela, ma odpowiednie zastosowanie art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. i jest ona zwolniona od kosztów sądowych. Skoro bowiem zgodnie z art. 62 k.p.c. do organizacji takiej stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze, to stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze nie tylko zawarte w k.p.c., lecz także - poprzez art. 8 ust. 1 u.k.s.c. - przepisy o prokuratorze zawarte w u.k.s.c., a więc art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c.

Sąd Najwyższy nie wypowiedział się szerzej w tej kwestii, a jedynie w uzasadnieniu postanowienia z dnia 27 stycznia 2009 r. IV CSK 497/08 (publ.), wydanego w ramach przedsądu, stwierdził, że skarga kasacyjna organizacji społecznej wnoszącej skargę wspierającą powoda podlega odrzuceniu na podstawie art. 130² § 3 k.p.c., gdyż nie została opłacona. Brak jednak uzasadnienia tego stanowiska jak również rozważań dotyczących możliwości zastosowania art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c., w związku z art. 62 § 1 k.p.c., lub braku podstaw do stosowania tych przepisów.

Sąd Najwyższy w obecnym składzie stoi na stanowisku, że zgodnie z art. 62 § 1 k.p.c. oraz art. 8 ust. 1 u.k.s.c., przepis art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. ma odpowiednie zastosowanie także do organizacji pozarządowej wytaczającej powództwo na rzecz osób fizycznych lub biorącej udział w toczącym się postępowaniu dla ochrony praw obywateli (art. 8 i art. 61 k.p.c.).

Przemawia za tym wykładnia językowa i systemowa, jak również funkcjonalna.

Podzielając wskazane wyżej argumenty natury językowej i systemowej, przedstawione w literaturze należy stwierdzić, że nie podważa ich wskazana przez Sąd Apelacyjny okoliczność, iż zgodnie z art. 63⁴ k.p.c. - stanowiącym odpowiednik art. 62 § 1 k.p.c. - przepisy o prokuratorze stosuje się również do powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów w sprawach o ochronę interesów

konsumentów, a mimo to ustawodawca w art. 96 ust. 1 pkt 7 u.k.s.c. zamieścił osobny przepis zwalniający powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów od kosztów sądowych. Przepis taki zaś byłby zbędny, gdyby uznać – tak samo jak wobec organizacji pozarządowych na podstawie art. 62 § 1 k.p.c. - że poprzez art. 63⁴ k.p.c., do powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów ma odpowiednie zastosowanie art. 96 ust.1 pkt 6 u.k.s.c., zwalniający prokuratora od kosztów sądowych.

Wskazać jednak należy, że powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów może występować przed sądem w trzech różnych sytuacjach: w sprawach dotyczących praktyk ograniczających konkurencję oraz w sprawach o uznanie wzorca umowy za niedozwolony, w których postępowanie regulują przepisy szczególne: art. 479²⁸ i art. 479³⁸ k.p.c. W postępowaniach tych rzecznik ma własną kompetencję i nie stosuje się wówczas do niego przepisów o prokuratorze. Dlatego w obu tych sytuacjach konieczne było odrębne uregulowanie w u.k.s.c. zwolnienia powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów od kosztów sądowych, gdyż brak było podstaw do przyjęcia, że w tych sprawach jest on zwolniony od kosztów tak jak prokurator, na podstawie odpowiednio stosowanego art. 96 ust. 1 pkt. 6 u.k.s.c. związku z art. 63⁴ k.p.c. Stąd w art. 96 ust. 1 pkt 7 u.k.s.c. znalazła się osobna regulacja stwierdzająca, że powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów jest zwolniony od kosztów sądowych w sprawach dotyczących praktyk ograniczających konkurencję oraz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

Powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów może jednak występować przed sądem również w trzeciej sytuacji, jako wytaczający powództwa na rzecz indywidualnych obywateli w sprawach o ochronę konsumentów, za zgodą obywatela, podobnie jak organizacje pozarządowe. Taką możliwość przewiduje art. 63³ k.p.c. i wówczas, zgodnie z art. 63⁴ k.p.c., stosuje się do niego odpowiednio przepisy o prokuratorze, podobnie jak do organizacji pozarządowych na podstawie art. 62 § 1 k.p.c. Taka sytuacja nie wymagała zatem odrębnej regulacji w art. 96 u.k.s.c., gdyż podobnie jak w odniesieniu do organizacji pozarządowych, miałby wówczas zastosowanie art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. i rzecznik konsumentów również w takiej sytuacji zwolniony byłby od kosztów sądowych z tym, że na podstawie

przepisu zwalniającego od kosztów prokuratora, podobnie jak organizacje pozarządowe.

Mimo to art. 96 ust. 1 u.k.s.c. zawiera jednak odrębny przepis zamieszczony w pkt 11, zwalniający rzecznika konsumentów od kosztów sądowych w sprawach dotyczących ochrony indywidualnych interesów konsumenta. Nie wynika to jednak ze świadomego zamiaru ustawodawcy lecz z braku dbałości o prawidłową technikę legislacyjną. Stało się tak bowiem dlatego, że w pierwotnej wersji u.k.s.c. z 2005 r przepis art. 96 ust. 1 pkt 11 zwalniał rzecznika konsumentów od kosztów sądowych w sprawach dotyczących ochrony indywidualnych interesów konsumenta tylko w zakresie przyznanego konsumentowi przez sąd zwolnienia od kosztów sądowych. W pierwotnej wersji był zatem wyraźny przepis szczególny, z którego wynikało, że nie można stosować odpowiednio do sytuacji wytoczenia przez rzecznika konsumentów powództwa indywidualnego na podstawie art. 63³ k.p.c. przepisów u.k.s.c. o prokuratorze, a więc art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c., gdyż przepis szczególny, którym był art. 96 ust. 1 pkt 11 u.k.s.c., zwalniał od kosztów sądowych rzecznika konsumentów w takich sprawach tylko w zakresie zwolnienia udzielonego przez sąd samemu konsumentowi, na rzecz którego wystąpił rzecznik. Ograniczenie to jednak zostało zniesione w wyniku zmiany art. 96 ust. 1 pkt 11 dokonanej ustawą z dnia 12 maja 2006 r. o zmianie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 126, poz. 876). Skreśleniu uległ końcowy fragment przepisu wyrażony słowami „w zakresie przyznanego konsumentowi przez sąd zwolnienia od kosztów sądowych”, pozostał zaś początek, z którego wynika, że powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów jest zwolniony od kosztów sądowych w sprawach dotyczących ochrony indywidualnych interesów konsumenta, a zatem bez żadnych ograniczeń.

Przy zastosowaniu prawidłowej techniki legislacyjnej, skreśleniu powinien ulec cały pkt 11, który po usunięciu wskazanego wyżej ograniczenia w zakresie zwolnienia rzecznika od kosztów sądowych w tych sprawach stał się zbędny, gdyż zwolnienie to wynikało już ze stosowanego odpowiednio - na podstawie art. 63⁴ k.p.c. oraz art. 8 ust. 1 u.k.s.c.- art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c., dotyczącego prokuratora. W konsekwencji treść art. 96 ust. 1 pkt 7 ani pkt 11 u.k.s.c. nie może być argumentem przemawiającym za przyjęciem, że art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c.

w związku z art. 62 § 1 k.p.c. nie może stanowić podstawy zwolnienia od kosztów sądowych organizacji pozarządowych.

Zastosowanie art. 96 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. w związku z art. 62 § 1 i art. 8 k.p.c. i zwolnienie organizacji pozarządowych od kosztów sądowych w sprawach, w których wytaczają one powództwo na rzecz osób fizycznych lub biorą udział w toczącym się postępowaniu dla ochrony praw obywateli uzasadnione jest także wykładnią funkcjonalną. Organizacje pozarządowe uprawnione do wytaczania powództwa na rzecz osób fizycznych oraz brania udziału w postępowaniu to tylko organizacje, których zadanie nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej. Nie dysponują więc one odpowiednimi środkami na pokrycie kosztów sądowych. Ich działalność w zakresie przewidzianym w art. 61 i art. 62 k.p.c. oparta jest na takiej samej konstrukcji prawnej jak działalność prokuratora wytaczającego powództwo na rzecz określonej osoby lub przystępującego do toczącego się postępowania. Zadaniem takich organizacji w przypadkach określonych w powyższych przepisach jest nieodpłatne, społeczne świadczenie pomocy prawnej i procesowej na rzecz osób fizycznych, z reguły nieporadnych, ubogich lub z innych przyczyn wymagających pomocy w prowadzeniu sprawy sądowej. Mają one zatem spełniać społecznie pożyteczną rolę nieodpłatnego niesienia pomocy w sprawach sądowych osobom tego potrzebującym, nie uzyskując w zamian korzyści finansowej. Osiągnięcie tego celu wymaga zwolnienia organizacji pozarządowych od kosztów sądowych w sprawach, które wytaczają lub w których biorą udział w interesie obywateli. W przeciwnym wypadku możliwości realizacji przez nie tego celu byłyby znacznie ograniczone ze szkodą dla interesu społecznego, któremu mają służyć.

Uznając zatem, że powodowa Fundacja zwolniona jest od kosztów sądowych wobec czego nie miała obowiązku uiszczenia opłaty od apelacji, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie o jako bezpodstawne i pozostawił rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji odwoławczej (art. 108 § 1 zd. 1 w zw. z art. 394¹ § 3, art. 391 § 1 k.p.c.)

Nawiązując na koniec do podniesionego w odpowiedzi na zażalenie zagadnienia dopuszczalności - na gruncie art. 61 § 1pkt 3 k.p.c. - wytoczenia przez

powodową Fundację w niniejszej sprawie powództwa na rzecz M. G. o zadośćuczynienie za śmieć osoby bliskiej w wypadku komunikacyjnym, należy stwierdzić, że rozstrzygnięcie tej kwestii przez Sąd Najwyższy w ramach postępowania wpadkowego, jakim jest postępowanie zażaleniowe na postanowienie o odrzuceniu nieopłaconej apelacji, nie jest możliwe, niezależnie od tego, czy jako skutek braku uprawnienia organizacji pozarządowej do wytoczenia określonego powództwa na rzecz osoby fizycznej przyjąć brak legitymacji czynnej czy brak zdolności sądowej, co jest sporne w doktrynie i orzecznictwie. Kwestia ta musi być natomiast przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji w ramach postępowania apelacyjnego. Można więc jedynie na marginesie wskazać, że w uchwale z dnia 9 września 2015 r. III SZP 2/15 (Biul. SN z 2015 r., z. 9, poz. 21) Sąd Najwyższy stwierdził, iż poszkodowany będący osobą fizyczną, nieprowadzącą działalności gospodarczej, dochodzący roszczenia od ubezpieczyciela w ramach odpowiedzialności gwarancyjnej z tytułu umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych nie jest konsumentem w rozumieniu art. 24 w zw. z art. 4 pkt 12 ustawy z dnia 17 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331, ze zm.) w związku z art. 22¹ k.c.

kc

db